

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Mevrouw mr. J.J.M. Uitermark
Turfmarkt 147
2511 DP Den Haag

Referentienummer TIB: BWP7241040
Referentienummer CTIVD: 2024/0153

Den Haag, 10 december 2024

Betreft: Criminele Ondernijning

Geachte mevrouw Uitermark,

Door middel van deze brief willen de Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD) en de Toetsingscommissie Inzet Bevoegdheden (TIB) hun zorgen kenbaar maken over de activiteiten van de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) met betrekking tot het onderwerp Criminele ondernijning van de democratische rechtsorde. Deze zorgen hebben betrekking op drie verschillende punten. In deze brief worden deze punten uiteengezet.

1. Onderzoeken naar criminele samenwerkingsverbanden

Binnen de AIVD wordt onderzoek gedaan naar de dreiging tegen de nationale veiligheid die uitgaat van criminele samenwerkingsverbanden. Bij de thans lopende onderzoeken wordt naar het oordeel van de CTIVD en de TIB niet altijd ten aanzien van alle targets voldoende gemotiveerd dat er een aanleiding is voor het ernstige vermoeden dat er een gevaar bestaat voor het voortbestaan van de democratische rechtsorde, dan wel voor de veiligheid of voor andere gewichtige belangen van de staat (hierna kort gezegd: de nationale veiligheid). De CTIVD en de TIB vinden het zorgelijk dat als de onderzoeken naar criminele samenwerkingsverbanden langer duren, voor een aantal targets niet (meer) onderbouwd kan worden dat een target nog steeds een gevaar is voor de nationale veiligheid, maar slechts de focus op de criminele activiteiten resteert. De CTIVD en de TIB vinden niet dat criminele activiteiten voldoende onderbouwing zijn om aan te nemen dat er (nog steeds) een aanleiding is voor het ernstige vermoeden dat een target een gevaar is voor de nationale veiligheid. De AIVD moet voldoende motiveren waarom deze activiteiten een gevaar zijn voor de nationale veiligheid.

Daarbij komt dat als de focus verschuift naar de criminele activiteiten van targets, het risico ontstaat dat er sfeervermenging tussen de terreinen van nationale veiligheid en opsporing plaatsvindt. Dit geldt temeer in die gevallen waar opsporings- en inlichtingenonderzoeken parallel aan elkaar lopen en gelijksoortige (bijzondere) bevoegdheden worden ingezet. Het is bekend dat de politie grootschalig strafrechtelijk onderzoek uitvoert en hierdoor is niet altijd duidelijk wat de noodzaak is van de inzet van (bijzondere) bevoegdheden door de AIVD in het kader van een inlichtingenoperatie. Immers, indien de politie reeds opsporingsbevoegdheden inzet, kan de AIVD via zijn algemene bevoegdheden over de door de politie verworven informatie beschikken. Door deze algemene bevoegdheid in te zetten in plaats van een bijzondere bevoegdheid tegen een target, beperkt de AIVD de inbreuk op de grondrechten van een target door de overheid en houdt de AIVD zich aan het subsidiariteitsbeginsel.

Binnen de onderzoeken naar criminele samenwerkingsverbanden worden er doorlopend personen als nieuw target of non-target aangemerkt. De CTIVD en de TIB zijn van oordeel dat de inzet van bijzondere bevoegdheden op targets slechts gerechtvaardigd is als de doelen die deze targets nastreven, dan wel hun activiteiten, daadwerkelijk aanleiding geven voor het ernstige vermoeden dat zij een gevaar vormen voor de nationale veiligheid. Voor non-targets geldt dat voldoende gemotiveerd moet worden dat via hen zicht kan worden verkregen op intenties, capaciteiten en activiteiten van criminele netwerken waar een dreiging vanuit gaat. Er wordt bij de proportionaliteitsafweging een hogere lat gehanteerd als het

gaat om non-targets. De zorg van de CTIVD en de TIB is dat de focus op het gevaar voor de nationale veiligheid bij het aanmerken van targets op de achtergrond raakt.

Daarbij dient op het netvlies te worden gehouden dat aan de (medewerkers van de) AIVD geen opsporingsbevoegdheid toekomt (artikel 13 Wiv 2017) en er diverse overheidsinstanties zijn die zich binnen het strafrechtelijk domein richten op de bestrijding van criminele ondermijning, zoals de politie, de FIOD, de Rijksrecherche en de Koninklijke Marechaussee. Die instanties voeren op basis van hun eigen taken onderzoeken uit die (kunnen) leiden tot strafrechtelijke vervolging (en mogelijk het opleggen van straffen en maatregelen).

Door de sfeervermenging tussen opsporing en inlichtingen komen rechtsstatelijke waarborgen ten aanzien van fundamentele rechten van burgers in het geding, zoals het recht op een eerlijk proces en het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer.

2. Normbeeldonderzoeken

Met normbeeldonderzoeken wil de AIVD zicht krijgen op infiltratie en corruptie bij overheden of bedrijven ten behoeve van criminele belangen en activiteiten. Dit wordt door de AIVD gezien als een dreiging voor de nationale veiligheid. In de beschrijving van de methode op basis waarvan targets worden geselecteerd is het niet als vereiste opgenomen dat een persoon zelf een bedreiging vormt voor de nationale veiligheid, noch dat deze persoon deel uit maakt van een crimineel samenwerkingsverband dat een dergelijke bedreiging vormt. De CTIVD en de TIB zijn van oordeel dat het noodzakelijk is dat er in een verleende toestemming duidelijk en voldoende wordt onderbouwd wat het verband is tussen de activiteiten van een persoon en het gevaar voor de nationale veiligheid dat van die activiteiten uitgaat voordat er inzet van (bijzondere) bevoegdheden plaatsvindt.

De CTIVD en de TIB vinden het onrechtmatig dat de AIVD binnen deze normbeeldonderzoeken personen als target aanmerkt die gelet op de motivering geen activiteiten verrichten die daadwerkelijk aanleiding geven voor het ernstig vermoeden dat die activiteiten een dreiging vormen voor de nationale veiligheid. Het inzetten van (bijzondere) bevoegdheden tegen deze personen is daarmee onrechtmatig.

3. Geheimhouders/verschoningsgerechtigden

Het is denkbaar dat de targets waar de AIVD zich op richt in het kader van onderzoeken naar criminele samenwerkingsverbanden contact hebben met advocaten of andere verschoningsgerechtigden. Immers, de activiteiten die deze targets ontplooiën zijn voorwerp of kunnen mogelijk ook voorwerp worden van strafrechtelijk onderzoek door de politie. Het vervolg daarop zou kunnen zijn dat deze verdachten recht hebben op juridische bijstand van een advocaat en dus ook met deze advocaat contact onderhouden.

De CTIVD en de TIB vragen doorlopend aandacht voor de verwerving en verwerking van vertrouwelijke communicatie van geheimhouders/verschoningsgerechtigden. Indien sprake is van gegevens die betrekking hebben op vertrouwelijke communicatie moeten deze gegevens terstond worden vernietigd. Als de verdere verwerking wel noodzakelijk is voor het onderzoek door de AIVD kan de rechtbank Den Haag voor die verdere verwerking toestemming verlenen. De TIB heeft al eerder geconstateerd dat de AIVD communicatie had onderschept die onder de bescherming van het verschoningsrecht viel zonder dat daarvoor toestemming door de rechtbank Den Haag was verleend. Toen was ook niet vermeld hoe de AIVD in de toekomst zou omgaan met de (uitwerking van die) communicatie terwijl het redelijkerwijs voorzienbaar was dat er wederom contact zou zijn met die advocaat.¹ Ook de CTIVD heeft het afgelopen jaar in meerdere onderzoeken onrechtmatigheden geconstateerd ten aanzien van het verwerken van verschoningsgerechtigde informatie.² Daarom

¹ Jaarverslag TIB 2023.

² Brief d.d. 31 oktober 2024 van de CTIVD aan de directeur-generaal van de AIVD (staatsgeheim).

zullen de TIB en de CTIVD aandacht blijven vragen voor de verwerving en verwerking van vertrouwelijke informatie van geheimhouders/verschoningsgerechtigden.

Beoordeling CTIVD en TIB

Samenvattend constateren de CTIVD en de TIB dat binnen de onderzoeken naar de dreiging die uitgaat van criminele netwerken grote risico's op sfeervermenging bestaan tussen de terreinen van nationale veiligheid en opsporing. Door de AIVD lijken bredere activiteiten te worden ondernomen dan de activiteiten die passen onder de taakomschrijving zoals is opgenomen in artikel 8, tweede lid, aanhef en onder a, Wiv 2017 (de A-taak). Daarnaast zijn de CTIVD en de TIB van oordeel dat het bij normbeeldonderzoeken noodzakelijk is dat gemotiveerd wordt wat het verband is tussen de activiteiten van een persoon en het gevaar voor de nationale veiligheid dat van die activiteiten uitgaat. Ten slotte vragen de CTIVD en de TIB aandacht voor de verwerving en verwerking van vertrouwelijke informatie van geheimhouders/verschoningsgerechtigden.

De CTIVD en de TIB verwachten dat de genoemde zorgen adequaat worden geadresseerd en deze worden meegenomen bij de inrichting van toekomstige verzoeken. Ook achten de CTIVD en de TIB het van belang dat deze punten worden meegenomen in de herziening van de Wiv 2017. Vanzelfsprekend zijn wij gaarne bereid tot een nader gesprek om ons standpunt in deze brief nader toe te lichten.

Wij verzoeken u deze brief binnen twee weken na ontvangst aan de Tweede en Eerste Kamer te verzenden. De CTIVD en de TIB zullen de brief vervolgens op hun website publiceren.

Hoogachtend,

mr. Anne Mieke Zwaneveld
Voorzitter Toetsingscommissie Inzet Bevoegdheden

mr. Judith Lichtenberg
Waarnemend voorzitter afdeling Toezicht
Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten